

Jelar in njegov sin.

Spisal C. Golar.

rude na njivi so pokale, se rušile in razsipale v prah pod težko motiko, ki jo je vihtel kmet Jelar v svojih močnih, zdelanih rokah. Prašne rokave je imel zavihane do komolcev, da so se videle grčaste žile, razprežene pod rjavo, z znojem namočeno kožo. Tolkel je enakomerno že od jutra pa do sedaj, ko je poldanska ura že minila in so poljski pevci, prevzeti vročine in pijani solnca, krožili po zraku. Zemlja je bila razpaljena in žitno klasje se je sušilo in žoltelo, še predno se je napolnilo z zrnjem.

Solnce, žarko poletno solnce, je ožgalo in razpokalo tla, prst se je sprijela in kepe so se strdile kot kamen. Pod motiko se je vzdigal prah in se kadil med razori, drobni kosci zemlje, peščeni in pusti, so škropili Jelarju pod noge. Delal je brez oddiha, stisnjenih ust, temen in osoren.

Dolg, zarjavel obraz se mu je svetil obilnega znoja, ki se je cedil po visokem, nagubanem čelu in zagorelem licu. Črni lasje so bili premočeni popolnoma; zdajpazdaj si je snel klobuk in pogladil lase nazaj na teme, da se je pokazala belejša polt pod lasmi. Oči so mu sijale v neznanem strahu in blodile nemirno čez njive, kakor bi se bale nečesa, in telo mu je podrhtavalo. Nenadoma se je ustavil, se naslonil ob motiko in pogledal proti vasi.

Par streljajev oddaljena vas se je bleščala v solnčnem ognju; slamnata slemena, beli zidovi in sadno drevje, vse je bilo posuto s svetlimi žarki. Naslanjala se je na zelen, polagoma vstajajoč grič, in videti je bila tako pokojna, kakor bi spala. Nobenega glasu ni bilo slišati, sapa ni pihljala, listje se ni gibalo. Visoko v zraku nad vasjo sta plavala dva goloba, se včasih bliskoma dvignila pod jasno nebo, pa se zopet polagoma spuščala. Kadar sta razprostrla peroti, so se jima zabliskale v solncu, kakor da so se posule s srebrom, ali kakor da sta si jih zažgala ob solnčnih pramenih.

Jelar je gledal mračnih oči, napol sklonjen in stisnjen vase; roke je imel krčevito sklenjene na držaju in zavzdihnil je včasih tako težko, kakor bi si trgal neko silno breme od srca. Zjutraj se je odpravil natihoma na polje, ne da bi bil komu povedal, kam odhaja.

Doma mu ni bilo mogoče ostati; nekaj ga je vleklo siloma proč, da bi se razvedril in pozabil svojo veliko nesrečo. Edini sin mu je bil bolan na smrt, in zdaj so čakali z neko nestrpnostjo tistega dneva, ko bo stopila v hišo koščena nevesta.

Le nekje globoko v srcu mu je še tlela iskrica upanja, da se sklenjene oči zopet odpro, da se motno lice pobarva z gorko rdečico in se napolni udrto lice. Ni si mogel misliti, da bi umrl sin, ki je bil še pred štirinajstimi dnevi vesel in močan, ki je delal pridneje od njega in kosil na planini, na oni strmi rebri za tri kosce. Ona planina! Obrnil je oči proti gori, in tam je sijal zlat prt, pregrnjen po zeleni senožeti. In ko je gledal, so se mu zatemnile oči, in že je legla mrzla, težka senca čez planino, kot bi se bil v trenutku stajal solnčni prt in bi jo bil ogrnil črn plašč. Da bi mu umrl sin, da bi ga vzela zemlja! Stisnil je grčavo pest in zamahnil proti nebu.

To ne bode! Kdaj je umrl kmetu sin, ki je bil edini pri hiši! Sam Jezus je obudil v svetem pismu sina tisti materi, ki je bila vdova. In Jelar je zaželel, da bi bil doma pri sinu, da bi videl, kako spet mirno diha, kako mu lije življenje po telesu, in sin vstaja in se malo zasmije: „Zakaj ste me pa pustili v postelji, kaj je ajda že vsejana?“ Sin vstaja in že je zaklel, ker je zdrav.

Takrat je zagledal na cesti poleg znamenja mlado dekle, ki si je brisalo s predpasnikom obraz. Izpreletelo ga je po vsem telesu, obšla ga je temna slutnja, in srce mu je zastalo. Ni se več upal ozreti na cesto, kakor bi hodili tam strahovi; v glavi ga je zabolelo, kot bi mu šel skozi možgane razbeljen nož, in pred očmi mu je letala črna vešča.

„France umira!“

Kot da je obsojen na smrt, so ga zadele te besede. Pogledal je po njivi in videl na meji Metko, svojo nečakinjo, ki je trudno šla proti njemu.

„Kaj govoriš?“ je bruhnilo iz njega.

„France umira!“

Prihitela je vsa prepadla k njemu, na objokanem, mladem obrazu ji je ležala težka žalost, iz ust so ji ihteli pritajeni vzdih. Jelarju so omahnile roke in vsa zavest ga je zapustila. Okoli njega je zaplesala njiva in polje, in črni so bili žarki, ki so ovijali klasje. Pogledal je proti vasi, pokojni in tihi, ki je spala ob zelenem griču. Solnce je sijalo, in bela goloba sta se spuščala v ozkih kolobarjih vedno niže proti lesenim krovom.

Metka ga je prijela za roko; šel je ž njo kot dete, ni pogledal ne na levo, ne na desno, noge pa so se mu šibile in spotikale. Nista bila še napol pota, ko se je v rdečem zvoniku ponižne cerkve sredi vasi oglasil zvon in takoj za njim še drugi. Žalostno sta zvenela in njuni zvoki so plavali čez svetlo solnčno krajino rahlo in tožeče.

Jelarju se je zazdelo, da je pot pred njim pregrnjena s črnim prtom, in ko je pogledal sv. Andreja v znamenju, razpetega na poševni križ, si je mučenik potegnil pepelnato senco čez obraz in na polje in na vas je padlo njeno temno zagrinjalo.

1.

Jelarjev dom je stal na samem sredi sadnih dreves, jablan in sliv, ki so ga ločile od sosednjih hiš, v podolgasti dolini, obdani od obeh strani s strmim gričem, poraslim niže doli od starih češenj in orehov, a više proti vrhu so že stali macesni in dvoje visokih brez. Hiša je bila že stara, zakaj leseno podstrešje, ki se je dvigalo nad nizkimi, zidanimi stenami in imelo spredaj ter ob desni strani nad velikimi vežnimi durmi dolg hodnik, podbočen s starinskimi okroglimi stebri, je bilo že trhlo, očrnelo od vremena in dima. A belo zidovje s srednjevelikimi okni, prepreženimi z zevajočim okrižjem, in na vseh štirih voglih zaznamovano z velikimi, črnimi četverkotniki, je dajalo poslopju prijazen, gorenjski značaj. Nekoliko vstran od hiše, ob napeti ulici, ki se je vila pod skednjem proti vasi, je rasla stara, votla lipa, v katero so shranjevali že od nekdanj žrdi in polomljena kolesa. Bila je košata in ogromna, s tremi vrhovi; vzpenjala se je mogočno nad hišno slame in iztezala veje kot dolge roke daleč narazen. Branila je Jelarjevino viharjem in streli kot dober hišni duh in bila je očetu in sinu kot nekaj svetega. Enkrat je zacvetla sredi zime, malo po Božiču, ko so bili lepi, solnčni dnevi, in po vsej vasi je dišalo njeno rumeno cvetje. Iz uljnjaka so prišumele čebele in dekleta na studencu so gledale proti lipi in dihale pomladnji lipov duh. Staro, zvesto drevo pa je z nežnim cvetjem kot z drobnimi očmi gledalo okoli sebe in se čudilo belim sneženim bregovom in mrtvim žalostnim jablanam, čudilo se je in šepetalo s seboj, odpiralo oči in se oziralo okoli sebe, dokler ni prišel mraz in zamoril cvetja. Lipa je utihnila in vrgla s sebe mlado krilo. In tistikrat je bila potem tako dobra letina, da so bile vse žitnice polne samega lepega zrnja in sadje je obrodilo in klaje je bilo dovolj za dve zimi.

Tu je gospodaril Jelar že okoli dvajset let. S sosedi je shajal za silo, ni bil prijazen ž njimi, ni jih rad poslušal in ni govoril. Bil je sam zase, ves drugačen od njih. Če so le besedovali in silili vanj, je sklenil roke na hrbtu in gledal v oblake. Drugič se je zopet zgodilo, da jim je imel sam mnogo povedati. Govoril je ognjevito, a sosedje so strmeli vanj in ga poslušali, se skrivaj spogledavali in se hitro razhajali. Ob pomladnjih večerih, kadar je vlekla gorka sapa, so ga včasih videli nepremično stati blizu lipe. Stal je in se ni ganil po vse večere, in kmetje so govorili, da Jelar zvezde šteje. Na domu ni govoril včasih po ves teden z nikomer; gledal je v zrak in bil zamišljen, s prsti je grabil po laseh, a kot bi se nečesa domislil, se je skrtil domačim in šel v gozd.

Bili so pa tudi časi, ko je bil Jelar vesel, da se je na njem vse smejalo, in sosedje so pravili, da bo lepo vreme. Zgodilo se je, da je prišel ob nedeljah pred cerkev z rožo za klobukom in z dolgo cigaro v ustih. Takšen dan je bila vaška krčma zasedena do zapečka, Jelar je napival znancem in neznancem, gostil berače in plesal z dekleti. Rdečo in prijetno krčmarico je objemal okoli pasa in ji pomežikaval:

„Polona, ti si pa res zala baba! Ej, zakaj nisi moja, Polona!“

Na kresni večer je bilo na Jelarjevini zelo veselo in živo. Že sredi popoldneva, ko so poljske rože gorele v solncu in je omoten duh plaval nad travniki, ko se je otresalo belo cvetje v vročini in je nad klasjem trepetal poletni žar, je gospodar klical sina na njivi in mu brlizgal na prste, naj pride domov. Stal je na vrtu nad hišo in gledal proti polju.

„France! Ali boš kmalu?“ Sin se je ozrl in poslušal.

„Pojdi, no, kaj bi tam pri ženskah!“

Šla sta v les, ki se je začel kmalu za vrtom, in sta obsekala nekaj borovcev, polomila suho bukev, privalila odnekod trhljih panjačev ter znosila velikansko grmado ob robu gozda. Ko se je zmračilo, je začel stari Jelar streljati iz stare pištole; tisti večer je bil židane volje. France je zažgal kres, in zbrala se je okoli ognja vsa hiša. Ko je zažarel plamen in se vzdignil v besnih, hrumečih vrtincih v zrak ter so švigale in plesale iskre med vejami širokega kostanja, ki je stal ob strani, je prišla iz vasi tudi sosedova Rozalka. Imela je bel predpasnik, naglavni robec ji je zdrsnil za tilnik, in ko je stopila k ognju in jo je obsijala žarka luč, je bilo njeno lice kot roža.

Ko jo je France zagledal, se je skrnil v temo, prišel je za njen hrbet ter jo potegnil za roko. Dekle ni črhnilo besede, samo smejala se je in gledalo mladega fanta.

„Ali si ti zakuril?“ Rozalka ga je pozdravila s tem vprašanjem in še vedno se je smejala.

„Ali si sama, kje pa je Tonče?“ Stopila sta od ognja in se napol potopila v temo, da jima je ognjeni žar obseval le po eno lice.

„Kako si velik,“ je menilo dekle. „To hitiš rasti! Ali vidiš? Naši tudi kurijo kres, tam nad lazom. Potem moraš z menoj, da ne bom sama hodila.“

Rozalka se je ves čas smehljala in gledala mlademu fantu v obraz, ki je bil lep nocoj. Ni bil bled kot navadno, temveč rdeče obsijan in njegove oči so žarele kot iskre.

„Ali te je strah? Nocoj hodijo čaravnice po lesu. Lani sem jih videl na kresno noč, ravno tukajle. Šel sem zadnji od ognja in spodaj pod našo lipo sem se ozrl. Prišle so doli s Homa, kar nad vasjo so frčale, in tista, ki je bila zadnja, je z nogo udarila ob zvonik, ob jabolko. „Žvenk“ je zazvenelo in križ se je stresel. Nekaj časa se je vse zibalo na cerkvi in čaravnice so se smejale, kot bi rezgetale žebice.“

„E, seveda! Ti si jih slišal! Ali si imel praprotno seme?“

„Ne vem! In potem so poskakale čez kres ter zlezle na kostonj. Veje so pokale in v vrhu je vršalo, čaravnice so se pa vihtele in drevile po drevju. Nekaj časa so plesale nad ognjem, in tista, ki se je zadela ob zvonik, je stopila v žerjavico. Še drugi dan se je poznala v pepelu noga z naprej obrnjeno peto.“

Dekle se je zasmjalo: „Saj ti nič ne verjamem.“

„Glej jo! Ali nisem tudi našel ob mrzli grmadi velike, grde smetišnice, ki jo je pozabila čaravnica?! In črn pes je sedel na njej ter renčal, iz oči mu je pa gledal sam satan. Naš hlapec je pa videl lani dva rogača, velika kot dva ovna. Po Tuljakovi bajti sta hodila, po strehi in se bodla z rogovi. Tako sta se hebala, da so se delale iskre, dokler nista priklicala stare Tuljaške. Baba je zajezdila tistega rogača, ki se ji je zaletel med noge — — —“

„Saj ti nič ne verjamem,“ ga je prekinilo dekle. Stisnila se je k njemu in se ozirala proti Homu, radovedna in boječa.

„Res, zakaj pa ima baba zmerom kozla v veži — — —.“

Dekle mu je zamašilo usta z dlanjo in se zasmjalo. Nato sta umolknila oba in pogledala proti kresu, kjer je stal Jelar in piskal na hruševno pero. Hlapec je privlekel od nekod košat brinov grm in ga

vrigel na ogenj. V žerjavici je začelo prasketati in med krvavim plamenom se je vzdignil gost, črn dim in se v širokih kolobarjih pognal navzgor. Plamen se je trgal, iskre so cvilile in tonile v temno nebo, iz ognjenega kroga so pršali tleči ogorki in sikali vstran med kostanjeve veje in ugasovali v svežem listju.

Rozalka je začela siliti domov in vabiti Franceta, naj jo spremi.

„Saj si šele prišla! Tamle je Metka in Tona, pojdi k njima!“

Ostali so pri ognju, dokler ni vse pogorelo. Potem je začel Jelar poditi mlade ljudi v posteljo. „Preden bo dan zvonil, moramo na planino.“

France je spremil dekleta in pri ognju je ostal sam hlapec, ki je rekel, da bo počakal čarovnic.

„Najmlajše se bom oklenil, pa naj me nese! Pogledal bom, če ima še vse zobe, in ni vrag, da bi se zmotil. Zvedeti hočem od nje, kje cvete zaklad.“

Sijale so že polnočne zvezde in visoko je bilo nebo, da se je komaj zaznavala rimska cesta, kot pobeljena s prahom in pribita na sinji obok z zlatimi žebli. Skozi noč so se vozila kolesa svete Katarine, ojnice so se skrile za goro in le zadnji del ozvezdja je še gorel na globokem nebu. Bilo je videti kot višnjevo morje, vse posejano z žarečimi očmi, ki so migljale in trepetale, se navidez večale in zopet ugasovale.

V temi, po hribu navzdol so zveneli dekliški glasovi, pregibali so se beli predpasniki.

„Poglej, poglej, Rozalka, ali gori tam kres tako visoko, ali je zvezda?“

Obstali so in gledali proti planinam. Vrhunci so se stikali z nebom in nič se niso razločili, vse je bilo potopljeno v neskončno daljo. Gledali so okoli po hribih in tuintam so se bleščali svetli plameni, utrinjale so se zvezde in hitele po nebu v bliskovitih polkrogih. Po tleh so se motale kresnice med gosto travo, se vzdigale in plavale po zraku kot blede luči, iz gozda je šumelo vršanje smrek. V orehah, ki so stali po robu griča, so lahno, zaspano žgolele ptice; tenko, drobeče žuborenje se je usipalo iz gostega, temnega listja, kot bi kramljale v sanjah babice ali bi tiho uspavale nepokojno deco.

Stali so in poslušali in gledali, zatopljeni v skrivnostna čuda kresne noči. Še zmerom so se svetili ognji okoliinokoli po gorah in holmih, bledeli so in umirali, kot bi se zapirale sijajne, velike oči. Temneje in temneje je bilo obzorje, planine so se zagrinjale

in izginjale v črnem morju. Iz zemlje, po travi, po bilkah in steblih je kipel sok, šumelo je življenje in močno so dišale kresne rože.

Jelarjevina je spala, ko so dospeli po vrtu pred hišo. Metka se je poslovila, mladi fant je spremil Rozalko. Iz vasi se je slišala glasna govorica, pijano vpitje in smeh. Dekleta je bilo strah in tesno se je privijala k fantu. Prišla sta po strmi ulici na vas in našla tam gručo kmetov. Rozalka je ušla, ko je spoznala med drugimi brata Tončka, in izginila domov, France je sam stopil med črne vasa- valce. Sedeli so na kupu obeljenih smrek in pili žganje. Zraven je bil tudi Jelar; natakal je iz široke, zelene steklenice v kozarec. Menili so se in prerekali, kje je gorel največji kres. France je vzel očetu steklenico in jo nagnil na usta. Po grlu mu je zagrgalo, pil je v dolgih požirkih in ni hotel odstaviti. Kmetje so mu jo vzeli in potem so pili brez kozarca.

Jelar je pripovedoval, da ve, kje gori nocoj zaklad. Kazal je s prstom proti gozdu, kjer se je res vzdigal višnjev plamenček iz zemlje.

„Tam je, ravno v Jelenji grapi; jaz vem dobro zanj. Že lani sem šel, da bi ga izkopal, pa sam nisem mogel, tisti Matija, ki je bil pri nas, se je pa zbal hudiča pred risom. Tak je bil kot največji bik, črnomarogast, in s parklji je kresal ogenj iz kamenja. Matija pa v tek!“

Kmetje niso verjeli, in mlajša dva sta šla k Tuljaški po žganja, ker je bila steklenica že prazna.

„Ako ni ušla s kozlom! Ali si jo videl, Jelar?“

France se je naveličal družčine. Tiho se je ukradel stran, poiskal med lesom visok, tesarski stol in ga prislonil k sosedovi hiši pod Rozalkino okno. Potrkal je, a dekle se ni oglasilo. Za mrežo je bila zataknjena praprot in lesna, bela roža, ki je omotno dišala. Fant je bil že pijan in tudi duh napol uvele praproti in šentjanževe rože ga je omamil. Potresel je za mrežo, se opotekel na ozkem stolu in padel v travo.

„Rozalka, Rozalka!“ je klical fant s pojemajočim glasom. Potem je zaspal pod dekletovim oknom.

Kmetje so sedeli še zmerom sredi vasi in čakali onih dveh, da se vrneta z žganjem. Sem od Tuljaškine bajte je zavriščal zopri glas, ki mu je odgovarjal širok smeh. Vpili in prepirali so se trije glasovi, potem je začela treskati voda na cesto in slednjič sta se po- tegnili dve senci proti krohotajoči se gruči in za njima se je pognala baba z metlo v roki. Kmetje so vzdignili silen hrušč, nakar se je ustavila tretja postava.

„Razbojniki, vse vas bo vrag vzel!“

„E, pa vendar ne! Mamka, potolažite se!“

Vsi so vstali in šli s Tuljaško. Stopili so ž njo v bajto, ki je dišala po žganju in po brinju. V njej je bilo komaj za vse prostora, glave so morali imeti sklonjene pod nizkim lesenim stropom, pod zakajenimi tramovi. Baba jim je prinesla polno steklenico in zamrmrala: „Jelar, če ne boš ti plačal, drug, vem, da ne bo.“

Bila je grda, okrog glave je imela zavezano umazano ruto in gledala je kot sova. Sedla je na klop k peči, in iz črnega kota je skočila k njej velika, siva mačka, ki je gledala z zeleno se svetlikajočimi očmi, kot bi gorel trhel les. Pomežikavala je pijancem in z visokim repom ščegetala babo po vratu.

Jelar si je natočil prvi kozarec in ga izlil v grlo. Široko se je zarežal, da so se mu pokazali močni, beli zobje, zagodel je in stresel z glavo.

„Ha-ha-ha!“ se je zasmel kmet Tjade poleg njega.

„Ali si videl čarovnico v žganju?“

„He, Tjade, le poskusi, kako ti bo z metlo zapraskala po grlu! Izpij, to ti je žganje, kakor bi živega oglja nasul v želodec.“

Kmetje so pili, glave so jim postajale težke, in kmalu se je zvalil prvi pod mizo; a takoj se je nerodno spravil na noge in poiskal vrata. Odhajali so drug za drugim, se motovili okrog skednjev in niso znali domov. Pocepali so pod kapi, na kraju pota, ali silili pod skednje. Eden se je spotaknil ob kamen in padel naprej na zobe. Ni se več ganil, ampak je sladko zaspal. Jelar je šel zadnji od Tuljaške. Ko je zapahnila za njim, se je premislil in začel razbijati po durih:

„Baba, daj žganja!“

Nad vasjo je plavala kresna noč, tiha in mirna, iz gozda je dihala sveža sapa, kakor bi stal ob gori silen orjak in sopel nad smrekami. Na sredo neba se je pripeljal mesec in njegov okrogli, svetli obraz se je veselo smejal, ko je videl pijane kmete po vseh voglih in kotih. Zrak je bil ostrejši in ostrejši, nad poljem je začela vstajati siva megla, iz soteske se je kadilo kot iz kotla. Zvezde so sijale mrzleje in bledele, drobne so ugasnile, kot da jih je popila bela megla.

Zapel je petelin.

(Dalje prihodnjič.)

Jelar in njegov sin.

Spisal C. Golar.

(Dalje.)

lapec Andrej, ki je zaspal sinoči ob grmadi, se je zbudil, a trepalnice mu niso hotele narazen, in tako je še napól v sanjah tiščal glavo v mah, zakrival gosli s klobukom in se zvijal v klopčič. Zeblo ga je, da so mu skoro cvokotali zobje in se je tresel po vsem telesu.

Izpregledal je in se začudil nad sivim meglenim jezerom, ki je bilo razprostrto med nebom in zemljo, ki je bilo gosto in težko in je ves čas nalahno rosilo iz njega. Bil je truden, oči so se mu zopet zaprle in skušal se je domisliti, zakaj je pravzaprav ostal pod milim nebom. Zadremal je v težkih mislih, a v tistem napolspanju so se mu začela širiti usta in hlapec Andrej se je zasmel kar nenadoma in na ves glas.

Legel je znak in pogledal na kostanj nad seboj, s katerega so kapljale neprenehoma bistre, mrzle kaplje. Padale so mu na lica in na čelo, zato se je obrnil in prevalil proti grmadi. Z boso nogo je zašel v pogorišče in gorki pepel ga je mehko pobožal po podplatih; peta se mu je vdrla globoče in pod rahlo, belo plastjo je še tlela žerjavica. Andreja je speklo, kot da ga je vklal modras. Zakričal je in usta, ki so se še pravkar smejala, so zlezla skupaj in oči so se mu zalile.

V trenutku je bil pokoncu. Prijel se je za opečeno nogo in poskočil vsled bolečin parkrat okoli grmade, a nato je poiskal klobuk in se odpravil navzdol po holmu. Klel je natihoma vso pot, ker ga je peta skelela in pekla, in gazil je po rosni, hladni travi, da so se mu opletale mokre bilke okoli nog. Na Jelarjevini bi se bil skoro spotaknil ob gospodarja, ki je spal in hropel na koncu hiše pod lipo. Ležal je znak, razgaljenih prsi in odprtih ust, z glavo na korenini.

„Oča, no vstanite! Kje pa ste!“

Ker se gospodar ni ganil, ga je sunil z nogo.

„No, oča, ali ne boste vstali!“

Jelar je udaril z roko po grči, ki je gledala iz prsti, in se zdramil.

„Kakšen vrag te pa nosi tod okoli! Ali ne greš spat!“ je zavpil gospodar nad hlapcem. Vzpel se je težko napol pokoncu in se naslonil na komolce.

„Lej ga, kje pa sem?“ se je začudil Jelar. Oprl se je zopet na roke in Andrej mu je pomagal na noge. Opotekel se je in bilo ga je malo sram hlapca, zato ga je vprašal jezno:

„Kod pa si ti kolovratil vso noč? Kaj? Ali so te čarovnice za nos vodile?“

„Prav nobene nisem videl, ampak sanjalo se mi je o mačkah.“ Hlapec se je spomnil svojega ležišča ob grmadi, kako se je smejal nad svojimi sanjami in kako ga je potem vžgal žareči modras.

Jelar se je tolkel po hrbtu, ki ga je bolel vsled nerodne leže na kamenitih tleh in trdih koreninah, in ni poslušal hlapca.

„Poglejte ga no, našega fanta,“ se je takoj nato zopet oglasil Jelar. Zagledal je sina Franceta, ki se je prismejal po ulici gori iz vasi.

„Kako pa? Ali res ni nobeden spal pod streho? No, sveti Janez je imel dosti prostora.“

Andrej se je namuzal in skrivaj nekaj povprašal Franceta.

„A! Tesarski stol sem objemal za noge vso noč.“

„Vidiš, k meni tudi ni bilo nobene vešče! Pa zares! Kar zgrabil bi jo!“

„He, France,“ je takrat skoro zakričal Jelar, „saj moramo vendar na planino! Alo, Andrej, po kose, zgodaj je še! Ali so že vstala naša dekleta?“

Stopil je k vežnim durim, ki so bile samo prslonjene, in še na pragu je začel klicati:

„Tona, slišiš, Metka! Glej ju no punc! Vstanita!“

Ker ni bilo odgovora, je poklical Franceta:

„Pojdi ti gori, pa ju malo stres! Slišiš, Tona!“

Po kamenitih, okornih stopnicah je prišla iz svoje podstrešne kamrice Metka. Zdehalo se ji je, ko je zavezovala ruto okoli glave. Za njo je prišel petelin z grede, se razkoračil sredi veže in zapel.

Kresna noč se je izgubljala pred žarenjem mladega jutra in zaznaval se je dan. Na Jelarjevini je vstal iz strehe moder dim čisto navpično in se zarezal v belo meglico, ki se je redčila in padala na zemljo. Zazveneale so kose, kot da so zadele druga ob drugo.

Jelar je stal na griču za hišo in je čakal Franceta, ki se je pokazal izza vogla. V glavi mu je šumelo od sinočnjega večera in zdelo se mu je, da se ves čas vrti v kolobarju.

„Ali si ti zdrav, Andrej?“ je rekel hlapcu, ki je že stal za njim in je prižigal pipo.

Andrej je zinil in se nasmejal gospodarju: „Zakaj ste pa pozabili name? Od vode ne morem biti bolan!“

Jelar se je okrenil in vsi trije so šli po ozki stezi, ki se je vila med češnjami in se tam na koncu griča izgubljala v les. Trava jim je šumela pod nogami in rosne kaplje so pršele naokoli, belo cvetje je bilo vse oblito in se je nagibalo proti zemlji.

France je zavriskal, da je zagrmelo od gore, kot da se je oglasil orjak in zatrobil v rog.

„Ali vi ne boste?“ je vprašal očeta.

„Bom pa jutri! Ampak, France, če si tak korenjak, no, pa glej, da bo danes padla planina!“

„Kako mislite, oče?“

„Če pokosimo danes vso planino, pa vama, tebi in Andreju, kupim o svetem Jakobu v Loki na semnju vsakemu žametast oprsnik. Pa še tebi povrh tako kastorec s peresi, kakršnega ima Rožmanov Peter.“

France se je nasmejal, hlapec pa je odmajal z glavo: „Kaj bi mislil na to! To je tako, kot bi rekel: Na, tole smreko prelomi, pa ti dam junca iz hleva! Oče, če mi obljubite vso Jelarjevino, pa je ne vzamem!“

Prišli so po holmu v gozd, in tam pod gostim in temnim listnatim in jelovim drevjem je še sanjal jutranji somrak. Debele, zveržene veje so se iztegale po zraku, objemale so se in oklepale, zaraščen hrast je kot siv zaljubljen starec ščegetal debelo, košato bukev pod ramami in oba sta opletala po ščetinastih plečih raskavega smolastega borovca, ki je stal srep in tih sredi gozda. V rosni vrhovih so se oglašali ptiči, včasih se je vzdignila z drevesa nad stezo težka ptica in zavihrala z mokrimi perotmi po zraku.

„France, ali ti tudi tako misliš?“ je vprašal Jelar.

Odgovoril ni nihče, le zamolke stopinje so zopet odmevale po gozdu, splašila se je veverica na smreki, začudil se je škorec in z veje so se usule kaplje.

„Pomisli, France, to bi bil zal, kar ves bi se izpreminjal! Nov kastorec, žametast in svetel, krivce za trakom, malo postrani bi ga nosil, pa bi ne bilo goršega fanta. In oprsnik iz zelenega žameta, presneto, vsaka bi te rada imela! Tudi tebe, Andrej! Saj sta korenjaka! Trije smo in lahko pokosimo do poldneva! Kaj pa je to! Gori in doli, kot bi se izprehajali!“

„Jaz sem že za to,“ je dejal France. „Ti pa tudi, Andrej! Potem po svetem Jakobu pa pojdemo izbirat dekleta. Samo če bo res . . .“

„Zakaj ne? Na, da ti bo dosti: Še uro dobiš in srebrno verižico!“

Sin se ni smejal, snel je koso z rame in zabliskal ž njo po zraku. Potem ni več govoril in je samo mislil, kako se bo postavil. — Rozalka, ali bo gledala! Nalašč pojde mimo njenega okna, ko se bo napravljala k maši, in tam bo malo postal, s cigaro v ustih, kastorec na glavi, roko v žepu, tako da se bo videla verižica na zelenem oprsniku. „No, Rozalka, ali imaš kaj nageljnov?“ — Pogledala bo skozi okno in ostrmela: „Ali je to France ali ni? —“

Ves je zardel v obraz pri teh mislih, lica so mu gorela in živa želja je kovala v njegovem srcu. Bila je to želja, da bi ugajal sosedovi, da bi Rozalka samega občudovanja pred njim sklepala roke, bilo je to hrepenenje mladega fanta, ki si izbira in išče dekleta in bi bil rad zaljši od vseh. Snel je zopet koso z rame in zabliskal ž njo po zraku.

Gozd je bil zmerom glasnejši in šumnejši, dan je prodiral skozi gosto zeleno obočje in včasih je zašumel veter po vejah.

„Oča, o svetem Jakobu, ali ne? In uro in verižico tudi?“

„Tudi.“

Prišli so iz gozda in tam se je začejala planina. Strmo in visoko se je vzpenjala po južni gorski rebri in vrh se je ob zgodnjem jutru le malo videl iz megle. Razprostirala se je široko in ni bilo opaziti, kje se končuje, ker je tekla gora v krogu in vprav tam delala ovinek.

Nad zemljo je plavala še kot mleko bela megla in je močila in zalivala planinske rože, ki so še zatiskale čaše in zaklepale kelihe. Tuintam se je razprostrl in razklenil cvet in roža je željno srknila vase rosno kapljo.

France je zavihtel koso. Bil je prvi v vrsti, švigalo je ostro orodje, trava in cvetje je padalo pokošeno in za koscem so vstajali visoki redovi.

Drugo vrsto je začel Andrej, ki je takoj zaklical: „E, saj ni nič! Poglej, kaka ti je gora! Lani smo kosili dve jutri.“

„Cel teden ne pokosimo, če bi bili vsi Andreji,“ je opomnil Jelar. Bil je tik za hlapcem. Hladno in sveže je bilo jutro, kose so hrustale in rezale mokro travo, kot bi se vili bliski po tleh.

(Dalje prihodnjič.)

Jelar in njegov sin.

Spisal C. Golar.

(Dalje.)

ora je bila mirna in tiha, edino škrjanec se je že zaganjal nekje visoko po zraku in njegova pesem se je razlivala, kot bi brizgali zveneči curki od obzorja. Ni še bilo solnca, porajala se je komaj prva zora na vzhodu, vstajala je iz jutranjega morja za vijoličastimi gozdovi. Tik ob robu je zasijal pramen modrikaste in rdeče luči, oblil je oblake in jih okoval s svetlim sijajem, ki je žarel in se bleščal zmerom ognjeviteje. Izza obzorja, izza razžarjenega roba se je začelo bliskati, švignile so strele in se razletele po nebu. Zasadile so se v svinčene oblake, ki so se temnili v ozadju kot grudaste gore, ledene in obsijane z nejasno, mrzlo svetlobo. Strele so razžgale led in mraz in ozadje je začelo goreti in plameneti; na levo, na desno in naprej se je razlivala žareča in raztopljenjena reka, širji in ogromnejši je bil zlati kolobar. Zmerom bliskovitejše so bile strele, križale so se in sekale med seboj, ognjeni krog se je večal in rastel in pljuskal in zajemal oblake. Vse je objel in prepregel, za njim so švigali že celi razplamenjeni snopovi in so sijali kot čisto zlato in opali. In že je bilo vse obzorje v plamenu, že so začele padati na gozd in na planino strele, in to so bili solnčni žarki.

Tedaj je prišla na planino Rozalka. Pol gore je že bilo v solncu, ki je lilo od vrha doli in od vzhodne strani proti jugu. Dekle se je ustavilo pri koscih na domači planini in pogledalo proti Jelarjevim. Zaklicala je: „France!“

Ves se je stresel, ko je zaslišal svoje ime in spoznal dekleta po glasu. Pogledal je na ono stran, odkoder je izhajalo solnce; svetloba mu je padla na oči, da se mu je zableščalo, in tako je skozi trepalnice kot v rdeči zarji videl Rozalko. Stala je sredi planine in tudi njo so objemali jutranji žarki, jasna luč se je razlivala preko nje in jo vso potopila. Njeno lice se je smejalo in bilo je kot pozlačeno. Bila je v svetlem krilu in rožasto ruto je imela preko prsi, zato se je Jelarjevemu sinu zazdela kot bela golobica, ki je priletela in sedla na goro.

„Rozalka!“

„Ali boste res vse pokosili?“

„Res! Predno bo poldne.“

„Ne vem.“ Dekle je neverno zmajalo z glavo. Pokošena, rosna trava se je lesketala pod njenimi nogami, stala je in gledala proti mlademu koscu, ki je brusil koso. Potem jo je iznova zavihtel. Skoro se je naslonil nanjo, kot bi jo hotel stisniti k srcu, in jeklena rez je bežala in hlastala hitreje po bilkah; zmerom urnejši so bili polukrogi, segali so dalje in dalje in se zajedali v sredo cvetoče planine, ki se je izpreminjala v rosi in solnčnih žarkih kot svilnat prt, pogrnen okoli gore. Kosa je rezala in sekala travo in rože, in bilo je slišati žvižd in vršanje, in zdelo se je, da že sama sapa, ki je letela pred koso, podira in lomi cvet in bilko. Kosec in njegovo orodje sta se prelila v eno samo gladno in lakomno bitje, ki z nekim strastnim veseljem in željno naslado hodi po gori in z jeklenim zamahom mori rast in življenje.

Jelarjev sin je bil že ves oblit z znojem, ki mu je vroč in pekoč lil po čelu in licih. Ni mu bilo mar vročine, ki je kipela po njem, in samo ena želja ga je polnila vsega, živela je v njegovem srcu, gorela mu iz oči. Bila je želja in volja, da mora pasti planina. Misli so ga že oblekle v žamet, in srebrna verižica, lepo svetla, v tri stremena, se mu je bleščala preko zelenega oprsnika. In tam gre Rozalka, vsa rdeča in bela, in njene oči se ne morejo odtrgati od njega, njena usta govore in pravijo, da je France zal fant, in dekle ga gleda gorko in prisrčno in se mu smeje sladko in vablivo. In kosa se je bliskala in pela neprestano. Bila je lepa njena pesem o Rozalki in žametnem kastorcu in zelenem oprsniku, glasila se je mamljivo, in se ponavljala neprenehoma. Kosa se je bliskala in pela zopet in zopet o Rozalki, o lepem mladem dekletu in o fantu, ki ima žameten kastorec in srebrno verižico v tri stremena.

Prikosil je do meje, do sosedovega dela, in tam je bila Rozalka in razmetavala redove, rosne in sveže, ki so ostajali za kosci. Postala je in se nasmejala: „Ali si priden! Oča in hlapec pa ležita v senci.“

„Naj! Čakaj, Rozalka, po svetem Jakobu . . .“

Dekle ga je hitelo izpraševati, a ni dobilo odgovora, samo „Počakaj . . .“

Zaslišal je, da ga iz doline nekdo kliče, in na robu je zagledal Andreja, ki se je valjal v senci za grmovjem, in zraven njega očeta, napol skritega za lesko. Ležala sta in se 'krohotala na vse grlo. Francetu se je vzbudila jeza in zavpil je: „Andrej, ali ne greš kosit! Kaj bom sam! Oča, kaj vam pa je!“

„E, France, kar nehaj! Saj je zastoj! S kastorcem ne bo nič! Ha-ha-ha! Kdaj boš sam pokosil!“

„Kako ste rekli? Vse bom pokosil, če se na glavo postavite! In kastorec je moj in ura!“

„Ali sem rekel, da ne bo! Po planini skačeta!“

Sin ni poslušal.

Solnce je bilo že visoko, peklo in žgalo je neusmiljeno, razlivalo se je po gori kot razpaljena žerjavica, in planina je bila prazna. Samo en kosec je hodil po Jelarjevi senožeti, vsi drugi so se poskrili po grmovju, pod drevjem, v globoki senci. S pokošene planjave je vstajala dišava po veli travi in venočih rožah.

Jelar in hlapec sta se raztegavala pod lesko. Napol prazna steklenica, iz katere je dišalo žganje, je stala med njima.

„Zares, oča, takšnih sanj pa še ne! Lejte, o mačkah se mi je sanjalo, o naših dveh. Veste, sedim takole pri peči v naši hiši, pa ruto sem imel na glavi. Kar prideta mački iz veže. Prva je bila siva, z belimi lisami okoli oči, druga pa dimasta. Sivka pride do mene, me pogleda in se nasmeje: „Poglej no, Andrej,“ mi pravi mačka, „tistale umazana črnulja, ki je vsa zakajena, bi me menda rada imela. Zmerom lazi za menoj. Pa ne maram zanjo. Kaj mi če takale dima dimasta! Saj še kuhati ne zna . . .“

„Ne laži, Andrej, kaj bo mačka kuhala!“

„Zares, oča, mačka je govorila z menoj! Kar tako je govorila, čisto pametno, kot ljudje. Pred menoj je stala in se muzala. Kaj mislite, kaj bi neki pomenile te sanje? Ali bom umrl?“

„E, kar precej boš umrl! Si preneumen!“

„Oče, čakajte! Potlej je bilo pa tako: „Saj še kuhati ne zna,“ je rekla sivka. „Jaz sem se pa zasmel nato. Takrat pa skoči dima za sivoru, obe se mi zaprašita v nos in v lase in začneta švigati okoli moje glave. Vsega sta me opraskali in kar v kolobar sta se drvili, potem se mi je pa vse zmedlo. „Bosta šli!“ sem še zavpil in se zbudil.“

Jelarju se je zdehalo; zamrmral je nekaj o neumnih sanjah, potem se je pa sklonil pokoncu in pogledal na planino, kjer je France kosil. Zasmel se je in začel klicati: „Hoj, hoj, France!“

„Ali še kosi?“ je vprašal zaspano hlapec.

„Ti preklicani fant, pa res noče nehati. Saj bo nazadnje še vse pokosil! Kako je že visoko! Hoj, hoj, France!“

Kosec je pogledal v dolino, a roke so zamahovale svojo pot dalje in kosa je švigala in se bliskala.

„No, le daj! Presneto si korenjak, ampak potem šele! Saj ne bo bolj zalega fanta, ha-ha!“

Med grmovjem se je pokazala Rozalka. Prišla je v naglici in razoglava, njeni svetli lasje so bili premočeni in so se v gostih kodrih oprijemali čela. Zarjavelo in opečeno lice se ji je svetilo, kot da se smeje solnce na njenem mladem, kipečem obrazu.

„Ali še kosi, oče?“

„No, Rozalka, ali ni priden naš France? Ali ga imaš kaj rada?“
Dekle se je delalo, kot da je preslišalo te besede.

„Naši so rekli, da ni dobro kar naprej kositi. Kar pade . . .“

„E, Rozalka, Rozalka, že vidim, da imaš rajša Franceta kot mene. Ti deklič ti! Nič se ne boj! O svetem Jakobu ga oblečemo v sam žamet. To bo junak! Kar bliskalo se bo, koder bosta hodila!“

Rozalka je gledala na goro proti mlademu koscu in težko ji je bilo srce. „Doli ga pokličite,“ je mislila reči, a Jelar se ji je zdel tako čuden in bila je huda nanj. Hotela je iti h koscu in ga prositi, naj neha, ker je tudi brez kastorca najzaljši med vsemi. Napravila je že korak v goro, že je zavila okoli grmovja, a v tistem trenutku se je skesala. Ustavila se je in dela dlan nad oči:

„France, pojdi doli! Saj je dosti!“ Bilo je, kot da je ni slišal. Še oči ni dvignil, ni je pogledal in ni postal.

Za grmovjem se je zarežal hlapec, in dekleta je bilo sram; tiho je odšla proti robu.

France je stal visoko na gori, že blizu vrha. Brusil je koso, bliskajočo se v solncu, in jekleni zvoki so rezali zrak. Ves je gorel v lice, oči so mu bile krvavo podplute in so ga pekle in skelele, ker mu jih je neprestano kalil znoj s čela. V roko se je urezal, ker je brusil hitro in razmišljeno, in kri mu je kapljala skoro curkoma od prstov. In zopet se je začela zgrinjati trava kupoma, kosca je navdal bes in jeza in vihtel je srdito ostro jeklo. Trava je šumela in se upogibala, predno jo je zadela ostrina.

Tekla je poldanska ura, vročina je gorela in zrak, razbeljen in razžgan, je trepetal in drhtel kot plamen. Rozalka je srečala Metko, ki je prišla iz gozda. Govorili sta, in mlada soseda je menila o Francetu, da bi že lahko nehal.

„Seveda! Saj lahko izgubi zdravje! Potem bo pa imel kastorec!“

„Ti! Kar k njemu pojdem in mu vzamem koso.“

Spodaj ob vznožju planine sta stala Jelarjeva in sosedovi kosci. Gledali so in se niso mogli nastrmeti, zakaj France je kosil naprej;

ni mu bilo mar ostrih, pekočih žarkov, ki so se usipali od solnca. Planina je bila kot v ognju, in mladi kosec je hodil po njej kot po razbeljeni ječi od enega konca do drugega. Rozalka se je tresla samega razburjenja in bilo ji je, kot bi krožila o jasnem poldnevu groza po planini. Bil je molk med njimi, tajen in tesen molk, in nekaj neznanega, usodnega je viselo v vročem zraku.

„Oča, kaj pa je to, da France nič ne brusi?“ se je oglasil Andrej.

„Zakaj ne? Saj brusi!“

„Že pol ure ga nisem slišal.“

Gledali so mladega kosca na gori, in Metka je rekla:

„Saj ne kosi! Saj vsa trava ostaja za njim. Saj ne kosi!“

„Ha-ha,“ se je mislil zasmejati Jelar, a samo čudno je nakremžil ustnice.

„Saj res ne kosi.“

France je vihtel koso in stopal po senožeti semintja. Prišel je do roba, se obrnil, a pri tem je klestil s koso po tleh in tolkel po travi. Včasih je odbil rožo ali posnel z ostrino šop trave, in videlo se je, da ves trepeče.

„France, kaj pa delaš! Nehaj, saj dobiš vseeno kastorec,“ je zaklical Jelar.

„Ha-ha, France, ali ti nisem pravil,“ je vpil hlapec.

„Kaj pa zijaš kot budalo iz hrastja!“ Jelar je zakričal nad Andrejem in hipoma je bil ves izpremenjen njegov obraz.

Rozalka je letela po gori proti Francetu; naglo je letela in v roki je vihtela ruto, ki ji je padla z glave. Pri vsaki stopinji ji je zdrsnilo po strmini, na gladki, ostri travi in dekle je zdrčalo navzdol, a naglo je vstalo in zopet hitelo.

„Moj Bog, nehaj! Kaj je s teboj!“ Skočila je predenj, in še večji je bil njen strah. Videla mu je v obraz, ki je bil ves obupan in preplašen, in je strepetala; videla je njegove obrezane prste, s katerih je tekla curkoma kri.

„Če me imaš rad, nehaj! France, ti boš umrl!“

Zadrhtel je, kot da se ga je doteknila smrt, in globoko je vzdihnil. Potem se je obrnil k dekletu, izpustil koso in se zavrtel naokoli. Glava mu je padla na tilnik in zgrudil se je brez zavesti Rozalki v naročje.

(Dalje prihodnjič.)

Jelar in njegov sin.

Spisal C. Golar.

(Dalje.)

2.

„e plesal bom, Polona, danes s teboj, še plesal! Zažvižgal bom na pero, in godci bodo zagodli, in kar v zrak in naokrog pojdeva, kot da te je zgrabila burja. Ju-hu-hu! Polona, to je žalost!“

Stari Jelar je pil tisto popoldne pri rdeči krčmarici in se smejal solznih oči. Bled je bil v obraz in obup mu je sijal z lic, kjer so tekle dolge proge, ki mu jih je noč še globlje zarisala v kožo. Sedel je za mizo in natakal vedno iznova, kot da hoče pogasiti gorje, ki ga je žgalo v duši, in pozabiti vse.

„Polona, nič več ne bomo veseli, samo danes še! K meni pridi, trčiva in zapojva, kot da sva na ženitvanju. Kako si bila takrat zala, vsa v svili in v rožah, in jaz sem te objel, pred ženinom sem te objel. Zdaj smo pa stari in vsi pojdemo za Francetom.“

Jok mu je ustavil besede, obrisal si je solze in skočil pokoncu:

„Prinesi ga še, Polona, saj se imava rada! Vsi so naju zapustili, samo tebe imam še. Ha-ha-ha! Kaj ne, da si moja? Saj sem zal, in kakšno rožo imam! Saj take še vsak ženin nima! Zlodeja, kar zares sem zal, še sam sebi sem všeč!“

„Nikar ne bodi tak, Jelar, ali ne greš nič domov?“

„Ah, ne podi me, ne grem, ne morem, prinesi vina, pa še mojim prijateljem, ki sede tam-le!“ Pokazal je na drugo mizo, kjer sta sedela dva berača.

„Saj smo prijatelji, ali nismo? Stopi ti po Ferjančka, da nam bo eno zagodel, da se nam bo srce smejalo in jokalo. Ju-hu-hu!“

Vzel je krčmarici polni liter in šel točit k drugi mizi.

„Le pijmo, prijatelji, in radi se imejmo, saj dolgo nas tako ne bo več.“

„Jelar, domov bi šel, saj veš, da te težko čakajo. In kakšen si! Plesati češ, harmonike češ slišati, tvojemu sinu pa zvoni . . .“ Hotela je še nekaj povedati, a nehala je sredi besed. Ustrašila se je Jelarja, ki je nenadoma vzdihnil tako zamolklo. Oči so mu za-

sijale in zablodile po hiši in po pivcih. Ustne so mu začele trepetati in čelo se mu je orosilo. Znojne kaplje so se mu nabirale nad obrvmi in bil je tuj in neznan v širokem klobuku, ki mu je stal postrani na glavi, in z veliko rožo na prsih.

V izbo je stopil kmet Tjade, gologlav, in obstal neodločen in v zadregi pri vratih. Bil je majhen in suh, in ko je zagledal Jelarja, je odprl usta.

„Sin ti je umrl! Kaj boš pa zdaj!“

Jelar je z vso težo svojega telesa omahnil na klop, naslonil glavo na mizo in začel jokati kot otrok.

„Sin mi je umrl!“

Stisnil je obraz v roke in potegnil klobuk na čelo, da je bil ves skrit, a vse telo se mu je treslo, med prsti pa so mu tekle solze. Jokal se je in ni mogel nehati, kot da mu je vse srce polno solz in hoče vsa žalost in gorje na dan, da se izlije in umrje.

„Sin France!“

Tjade ga je prijel pod pazduho in vzdignil izza mize, a Jelar je še vedno tiščal obraz v dlani in še vedno so kapljale solze od prstov. Vzel mu je rožo s prsi in jo jezno vrgel pod noge.

Šla sta skozi vas, mimo visoko naloženih smrekovih debel, kjer so stali trije kmetje in se pogovarjali. Takoj so umolknili, ko so zagledali Jelarja, in niso mogli oči obrniti od njega. Zdel se jim je popolnoma pijan, in tudi Tjade je strmел vanje s strahom v očeh, kot da so oba vrgli iz krčme.

„Zdaj mu pa ne bo treba kastorca,“ je omenil tisti, ki je stal najbliže.

„Jelar, napačno si napravil! Zakaj si mu ga obljubil, pa bi mu ne bilo treba umreti?“

Počakal je in jih pogledal z dolgim vprašanjem, in ko je obrnil oči od njih, se je videlo, da se je nekam globoko zamislil in da skuša razvozlati vprašanje in si odgovoriti nanje.

„Pa bi mu ne bilo treba umreti . . .“ je ponovil. „Zakaj bi mu ne bilo treba umreti?“ Z vso mrzlo težo se je zasadilo vanj to vprašanje, ki je vstajalo pred njim grozeče in silno. Bilo je veliko in strašno, bilo je kot skala, trdo in mračno, in ni si bil gotov, odkod je prišlo in kam pelje.

„Lahko ti je žal, Jelar, ni mu še bilo treba umreti. Naša Rozalka je vsa iz sebe . . .“

Jelar je stopil proti njemu, iztezal in krčil je prste ter skušal soseda zgrabiti za vrat. Oni je osupel odskočil, zadaj pa je prijel Tjade

Jelarja za rokav: „No, no, no, pojdiva . . .“ Držal ga je z vso močjo in srdito kremžil usta, a Jelar je še naprej silil od njega in grabil s prsti proti sosedu, kateri mu je sam ponudil roko in čakal sedaj, ves začuden, odprtih ust, kaj meni Jelar napraviti. Pristopila sta še druga kmeta, ker je vse presenetilo njegovo obnašanje in zmedeni izraz upadlega obličja. Jelar je zgrabil soseda za roko in se hripavo zasmel: „Da sem ga jaz, praviš?“

Na Jelarjevini je lipa odcvetla in se ravno usipala, rumeno cvetje je plavalo po zraku, kadar je zašumel veter med košatimi vejami, in duh lipovega cvetja se je mešal z zatohlim, po svečah in mrtvem truplu dišečim zrakom, ki je prihajal skozi odprta okna. Samo srednje je bilo napol zadelano z visokim vzglavjem, ki sta ga delali dve butari, pogrjnjeni s platneno rjuho.

Na odru je ležal France, suh in dolg, zagrnjen do pasu s trdim prtom in oblečen v nedeljsko obleko. Poleg glave je ležal njegov klobuk. Okoli in okoli odra so cvetle rože, ki so jih prinesla vaška dekleta umrlemu prijatelju v zadnji pozdrav. Prinesle so mu rožmarina, vedno zelenega, kot bi ga hotele zagotoviti, da bodo vedno mislile nanj, in na vsako stran odra so mu postavile košat nagelj, rdeč in goreč kot dekliška ljubezen. Usipal se je po belem prtu navzdol ob odru, a cvetje ni žarelo kot pod zlatim nebom, ob srebrnem dekliškem smehu. Bilo je temnordeče kot smrtno ranjena ljubezen in na njem se je tuintam blestela kot solza kaplja blagoslovljene vode, s katero so kropili vaščani rajnega Franceta. Na vsaki strani vzglavja sta goreli sveči v kovinskih, začrnelih svečnikih, ki so jih prinesli iz vaške cerkve.

France ni bil sam. Na tleh pred odrom je ležala Rozalka in takrat ob pozni popoldanski uri se že ni več mogla jokati. Žalost jo je utrudila in le včasih se je sunkoma pretreslo njeno telo, a glasu ni bilo od nikoder. Njeni lasje so bili razsuti in razprostrti po tleh, ki se jih je dotikala s čelom. Pri peči je sedel hlapec Andrej in buljil predse ter ni mogel verjeti, da je France umrl. V trenutku je vse pozabil in že je vstal in začel misliti iznova, zakaj sedi v hiši brez dela. Opazil je tovariša na odru in vse se mu je zazdelo tako neverjetno in nemogoče, da je moral stopiti k njemu in ga prijeti za roke, ali so zares mrzle. Sedel je nazaj in zaklical: „France!“ Zdelo se mu je, da mora odgovoriti, saj sta še oni dan skupaj kosila, saj je pravil očetu o mačkah. In Andrej se je spomnil sivore in dime, ki sta ž njim govorili, in zasmel se je sam s seboj,

a takoj ga je postalo sram in pogledal je Franceta, ali ni slišal njegovega smeha.

V hišo je stopil Tjade in za njim Jelar in potem še drugi kmetje. Odkrili so se in pokropili mrliča, tudi Jelar je snel klobuk, a k odru ni stopil in ni pogledal mrtvega sina. Oči so mu padle na vznožje, kjer se je prt ovijal trdih nog, in tudi Jelar se je začudil, zakaj se prt ne giblje in se prsti ne premaknejo. Začutil je v sebi veliko željo, da bi stopil bliže in odgrnil prt, zakaj moral je slišati, ali zares ne bije srce. „Čisto nedeljsko se je oblekel,“ je pomislil Jelar, „potem je pa legel. A kastorca še nima, pa ga je zaslužil. Kar plesal je po planini, kot bi se zaljubil v koso. Tudi zelenega oprsnika še nima in verižice v tri stremena, ali to je škoda.“

Stopil je prav k odru in pomočil pušpanovo vejico v leseni krožnik z blagoslovljeno vodo, in Jelar se je nehote priklonil in pokropil sina. Šele sedaj mu je pogledal v obraz, ki je bil silno koščen, a ni utegnil premišljati o tem, zakaj nekaj drugega je zagledal Jelar, in to ga je tako presenetilo in zbodlo, da je ves zadrhtel in prijel je sina za noge, da se ni zgrudil. France je imel levo oko napol odprto in ledeni, mrtvi pogled njegov je bil namerjen naravnost v očeta. Jelar je stal ob odru in trepetal, roka, ki je ležala na sinovih nogah, se je tresla in rahlo in počasi je začelo drhteti truplo na odru. Razprostrl je obe roki in še vedno je strmел v sina, ki je s steklenim pogledom zrl očeta.

„Zakaj ni zaprl oči?“ je skoro zakričal Jelar, ki je začutil neko mrzlo grozo v prsih, in kot leden blisk se mu je zdel sinov pogled, ki mu meri naravnost v srce. „Zakaj ni zaprl oči?“ Stopil je k sinovemu vzglavju, mu položil roko na čelo in zatisnil odprto oko. Silno hladen je bil mrtvi obraz, in Jelar je čutil neko slast, ko je tiščal s palcem to uporno in očitajoče oko. Odmaknil je prst z očesa, ki je ostalo zaprto, in ostal pri vzglavju, покоjen in veseleč se zmage nad mrtvim pogledom. Ali polagoma so se zopet začele odpirati vejice in stekleno oko je vnovič zastrmelo v Jelarja. Ozrl se je okoli odra, kjer so stali kmetje in ga začudeni opazovali. V njem je vstajala jeza nad to nepokornostjo in iznova je zatisnil s palcem sinu oko. Ko je odstranil roko, sin ni več pogledal, tudi ne potem, ko je še dolgo stal ob vzglavju. Stopil je od odra in sedel na klop, kjer je še vedno premišljal hlapec, ali je France zares umrl.

„Andrej,“ je začel mirno govoriti Jelar. „Pelji Rozalko domov, saj ga ji ne bo nobena vzela. Jokati mi lahko pomaga Tuljaška.“ Rozalka ni hotela oditi nikamor.

Tjade je začel moliti rožni venec s počasnim glasom, ki je žalostno odmeval po tihi, veliki hiši, in kmetje so pokleknili po klopih ali se naslonili ob mizo. Sredi molitve je Jelar nenadoma vstal in se ozrl na oder. Sin je imel zopet odprto oko in strmел v očeta z bolnim očitanjem. Vnovič je vstalo Jelarju v prsih ono težko in mračno vprašanje: „Zakaj je moral umreti?“ Stopil je k sosеду, ki je klečal z eno nogo na klopi in imel glavo v oknu, ter ga zgrabil za rame: „Da sem ga jaz, praviš?“

Sosed se je prestrašil, da je udaril z glavo ob železno okrižje, in se počasi izmotal nazaj v izbo. Obrnil se je k Jelarju, ki je na videz težko čakal odgovora. „Da sem ga jaz, praviš?“

Oni se je boječe nasmehljaj in začel tolažiti Jelarja: „O, ne! Le tega ne govori! Vsi umrjemo, danes France, jutri jaz . . .“

„Ali jaz sem ga! Saj sem mu dal koso in kastorec sem mu obljubil! Le ne laži se, France vse sliši in vse ve. Oprsnik sem mu tudi še dolžan, zdaj je pa tako žalosten in jezen name, da ne more zapreti oči, kot bi še nekaj iskal in želel.“ Njegov glas je bil vedno bolj tih in temen in slednjič se je že slišal samo kot globoko mrmranje. V tem trenutku je prišla Rozalka k Jelarju, ihtela je in ga objela okrog vratu: „Oče, kako sem ga rada imela, dajte mi ga nazaj . . .“

Tesno, tesno je bilo v izbi, in Tjadeta je prevzel strah, ko je bil zaslišal Jelarja, da je pozabil ali si ni upal naprej moliti. Kmetje so še zmerom klečali in tiščali glave v roke, in nekaj časa ni izpregovoril nihče. Jelar je stal pri Andreju, ki mu je bilo dolgčas in je neprenehoma zeval. „Kaj bi oča,“ je nazadnje vprašal, in ker ni vedel drugega, je pognal uro, ki je stala v kotu, da se je zaslišal enakomeren tik-tak. Kmetje so se odsopli in se pokrižali; vstal je drug za drugim ter si brisal prašna kolena. Tuljaška pa, ki je čepela za mizo, se je preplašena vzdramila in tekla v kot, da ustavi uro. Jelar je pogledal Rozalko in se nagnil k njej na uho: „Nikar ne bodi žalostna, bom pa tebi kupil kastorec.“ Nato je odšel skozi duri. Za trenotek se je pokazala njegova glava zunaj pri odprtem oknu.

„Zapri oko, France, saj me ni več pri tebi! Pustite ga, da bo zaspal! Jaz grem orat!“

Za nekaj časa je ostala pri mrliču sama Tuljaška. Sedela je sključena in zakopana v umazane cunje za mizo, a ko je opazila, da je sama v izbi, je vstala s klopi in počasi šla proti odru. Zadovoljno se je smehljala, ko je gledala mrtvega Franceta, in njena kot goba posušena in nabrana lica so bila še bolj zoprna. „Tako

si miren, fantek, no, ali ti je dobra baba?" je mrmrala. Utrnila je svečo ob vzglavju, ki je bakljala z velikim, dimastim plamenom, in se zopet zagledala v mrliča. Položila mu je roko na lice, na čelo in začela potem zapirati mrtvo oko, iz katerega je sijala steklena luč. „He-he, kam si se pa zagledal, ali ti ni všeč tvoja nevesta, saj je bela?“ S slastnim občutkom je tipala mrtvi obraz, s katerega je vela mrzla smrt, in samozadovoljni izraz ni izginil z njenega obličja.

Mrtvaški duh se je zgrinjal po Jelarjevini, in vrt okoli hiše in in lipa in jablane, vse se je zdelo tako temno in zamišljeno in celo solnce ni sijalo na Jelarjevini z zlatim bleskom. Ni bilo življenja okoli doma, ni bilo niti veselega odmeva, le na lipi, v gostem zelenju je na večer tistega dne pela neka ptica z otožnim, zategnjenim glasom in ni hotela nehati. Zdelo se je, kot bi se jokala lipa in bi žalovala kot stara varuhinja in prijateljica Jelarjevine, ker je zadela hišo nesreča. Ob Francetovi smrti je obstalo vse delo, tihota je objemala dom, in kdor je prišel blizu, je opazil prvi trenotek, da so imeli na obiskih belo svatico.

V ta molk se je vmešalo ob prvi večerni zarji, ki je rdeče ležala nad planino, Jelarjevo kričanje: „O-o-o! Joj!“ Zato je Andrej urno stekel iz veže, kjer se je naslanjal na podboj in si trl čelo ob hrapavi les, ter že od daleč mahal z rokama: „Oča, oča, nikar!“ Jelar je vprav vpregel vola v voz, na katerega je bilo naloženo drevo, kolca in sploh vse poljsko orodje, a drugega vola, pisanca je imel privezanega za ročico. Držal je z eno roko žival za vrv, a z drugo ga je poganjal in tako sta se vrtela okoli ojníc. Hlapec je pritekел h gospodarju, ki je mahnil s palico proti njemu, in srdito izustil: „Vendar ne vpij, ali ga res hočeš vzbuditi?“ Andrej je preplašen obstal in potem previdno stopil h gospodarju ter mu hotel izlepa vzeti vrv iz rok.

„Ali ne greva orat v Breznice, saj so že požele? Ne boš šel ležat, ne!“

„Oča, saj ne bom šel,“ je skoraj zaihtel hlapec, „nocoj pa je prepozno za oranje“.

Glas se mu je tresel in zbal se je gospodarja, ki je bil nocoj čuden kot še nikdar. Ni vedel, ali naj ga posluša, ali naj ravna po svoje, a Jelar se je vdal, in hlapec je odgnal vola v hlev. Ko se je vrnil, je že stal Tjade pri vozu in pogovarjal gospodarja, ki je gledal nepremično v zrak in navidez zelo napeto poslušal. Šla sta proti veži, kjer sta srečala Metko na pragu. Vsa je bila izgubljena in tekala je razpletena, v rdečem krilu in bosa okoli, ne vede, česa naj

se pritakne. Iskala je že dolgo Jelarja, in ko ga je zagledala, ni vedela, kaj mu je hotela.

„Oče, ali je tudi vam hudo?“ Prijela ga je za roko, Jelar pa jo je stisnil na vso moč za prste, da je dekle zakričalo.

„Ne bodi neumna, kaj bi to! Danes France, jutri pa Tjade.“

Pri mrliču so ženske molile, bilo jih je kakih sedem, in ž njimi je bil kup otrok, ki so se radovedno in plašno ozirali na oder. Nazadnje je začela mlada, suha kmetica brati iz debelih bukev, ki so bile vezane v usnje in rdeče obrobljene ter so imele velike, mastne črke. Klečala je zraven svečnika in včasi potegnila črn robec, ki ji je silil na oči, nazaj na glavo.

„Priporočamo ti, o Gospod, dušo tvojega služabnika in te prosimo, o gospod Jezus Kristus, Zveličar sveta, da to dušo, za katero si prišel po svoji milosti na zemljo v trpljenje in smrt, vzameš v naročje svojih očakov.“

Brala je s tenkim glasom, se zaletavala in ponavljala besede; obrnila je list in nadaljevala še bolj jokavo:

„Vzemi, o Gospod, svojega služabnika v nebeško kraljestvo! Naj ga sprejme sveti arhangel Mihael, ki je zaslužil nositi vojvodstvo nebeške vojske, naj mu pridejo nasproti sveti angeli božji in ga odpeljejo v nebeško mesto Jeruzalem!“

Končala je in vsi v hiši so se prekrižali. Jelar je stal za durmi in med molitvijo mrmral sam zase. Kot bi ga zanesel veter, se je potem s strani pomaknil proti odru, in v zakajenem odsevu, ki mu je padal na obraz, sta sijali solzi na njegovih licih.

„Ali boš vso noč gledal?“ je vprašal. „Jaz grem tudi spat, France, kaj lepega naj se ti sanja . . .“

(Konec prihodnjič.)

Voščilo.

Dragi posrebri naj lica
jasna junijska rosica —
da bi zjutraj zasijala,
kot bi zvezda z neba pala.

Solnce žarko naj zasije,
s krono zlato jo ovije —
zaljša sladko naj devico,
lilij jutranjih kraljico!

C. Golar.

Jelar in njegov sin.

Spisal C. Golar.

(Konec.)

kamri je stala široka postelja, in ne da bi se sezul in slekel, je legel Jelar in v trenutku zadremal. Najprej so mu plavali po glavi vse mogoči spomini in vtiski. Bil je na planini in videl Franceta s koso v vsaki roki, prikazala se mu je Rozalka s kastorcem na glavi, nato je bil na svatovščini, kjer je plesala Polona v širokem zelenem krilu in z belim vencem na glavi, ali v hipu, ko se je hotel zavrteti ž njo, ga je nekdo zunaj poklical. Bil je sveti Andrej iz znamenja, in ž njim se je začel pogovarjati o onih svečnikih, ki so jih prinesli iz cerkve. „Le pojdi plesat“, je govoril svetnik, „na zadnjo uro me boš pa na pomoč klical!“ — „Kaj, jaz? Nikoli!“ se je začel prepirati Jelar, zakaj pred njim je stal Tjade, in nazadnje sta si skočila v lase.

Vse se mu je zmešalo in razblinilo v nič, pred njim se je valila črna megla, in v tem je Jelar trdno zaspal. Vso noč se mu ni nič sanjalo, le proti jutru je zagledal Franceta. Šla sta na šentjakobski semenj v Loko, da mu kupi kastorec. Stal je pred klobučarjevim šatorom in gledal klobuke, a ko je hotel izbrati najlepšega, ni mogel nikakor potegniti roke iz žepa. Vlekel je in vlekel, se upiral in trudil, a roka mu je bila kot mrtva, in slednjič se je France izgubil v gneči.

„France! France!“

In potem je spet ležal doma v postelji, in na njegov klic je stopil sin k njemu ter ga vprašal: „Kje je pa moj kastorec?“

„Ali ne veš? Rozalki sem ga dal, ko si ti odšel.“

„Zakaj pa Rozalki? Ali nisem jaz pokosil planine?“

Jelar se je zbudil in odprl oči. Nekaj časa mu je bila glava še motna in težka, da ni vedel, ali je sanjal, ali je bil zares France pri njem, a polagoma se je vsega domislil. Bilo je že jutro, siva svetloba je prihajala skozi okna, in zunaj pred hlevom je zdehal hlapec Andrej. Šel je v hišo, kjer je ležal France. Peč je bila zakurjena, in zato je bilo še bolj zaduhlo in soparno, sveči sta bili ugasnjeni in samo zakajena smrdljivka je rdeče gorela na stolu.

Pri mrliču ni bilo drugega razen Tuljaške, hropeče na klopi. Ko je začula korake, se je takoj zdramila in zlezla pokonci. Sesedla se je za mizo v dve gubi in mežikala s sivimi očmi nevoljno proti Jelarju. Stopil je k njej, a baba je povabila oči in zamrmrala nekaj v brado.

„Zdaj greš lahko v bajto, če si se nalezala, kozi je dolgčas po tebi.“

Jezno ga je pogledala in premikala čeljusti. Pobrerala se je in šla skozi duri.

Jelar se je obrnil k odru.

„Sedaj sva pa sama, France, ali si res hud name? Ti ne veš, kakšno žalost si mi napravil!“ Z rokama si je zakril oči in zopet se mu je začelo tresti vse telo in obupno ihtenje je pretreslo zrak. S smrtjo v srcu je govoril oče s sinom in mu nato dolgo nepretrgoma gledal v obraz. Stekleno oko je bilo odprto in peklo očeta v dušo.

„Kaj mi tako ostro očitaš, France, ali sem jaz kriv tvoje smrti? Povej!“

Ni bilo odgovora, le mrzli pogled je sijal kot prej.

„Vidiš, pravijo, da sem te jaz umoril. Reci, da ni res, France, zapri oko v znamenje, da si mi odpustil!“

Oko je ostalo ledeno, sin je nepremično strmел v očeta.

„France, glej, kako sem nesrečen, imej vsaj ti z menoj usmiljenje! Po smrti mi prizanesi!“

In tisto sekundo se je Jelarju zazdelo, da se je še bolj razklenilo mrtvo oko, da so skočile iz njega ledene strele in nijemu naravnost v srce.

„Ubil sem ga, in ne more mi odpustiti!“ Zakril si je oči in odhitel iz izbe.

„Kaj se je zgodilo? Kaj pa je? Plašno je priletela Metka v hišo in videla, da je sama. Bilo jo je strah in obstala je za hip neodločno pri vratih, a takoj jih je urno odprla in planila nazaj v vežo.

„Andrej, Andrej, pridi sem, mene je strah! Pokliči ljudi, pojdi po Tuljaško, po Tjadeta pojdi! Kaj je z očetom?“

Takrat je stopila na prag postarna ženska, z mehкими gubami po licih, s črno ruto na glavi in z dežnikom v roki.

„Mati, vendar ste prišli! Vi ne veste, kako hudo je pri nas!“ se je zajokalo dekle in jo objelo okrog vratu. „Pa tako dolgo vas ni, kdaj smo že poslali po vas!“

„Tako je res umrl? Ti ubogi France!“ Ženska si je začela brisati s prsti solze in tenko ihteti. Bila je Osojnica, Jelarjeva sestra, omožena na kmetiji visoko gori v hribih.

„Nič več ne ostanem pri stricu. Vi ne veste, kakšen je! Tako je čuden, ves drugačen, in časih govori čisto zmešano. Mati, jaz pojdem z vami, nazaj domov!“

„Sedaj vendar ne moreš nikamor! Ali ga čemo samega pustiti!“ ji je prigovarjala in šla ž njo v hišo.

„France, kam si pa šel?“ Zajokala je, pokleknila ob strani odra in se vrgla z obrazom na molčečega mladeniča.

Čez dan je bilo vedno vse polno ljudi, ki so hodili kropit mladega mrliča. Okoli peči so sedeli trije berači. Bili so na kosilu in so potem molili z zategnjenimi glasovi žalostni del rožnega venca in deset češčenihsimarij za duše v vicah. Vzdihovali so, vsak čas gledali na duri in čakali, da jim kdo prinese vbogajme za molitev. V nasprotnem kotu so se zbirali otroci in se začeli suvati med seboj, ko jim je postalo dolgčas. Za mizo je zopet sedela Tuljaška in se dobro počutila, zakaj že dolgo ni imela tako lepega mrliča.

Dan je tekel počasi in enakomerno, notri je bil neprijeten duh, in dekla je zažigala brinje, da pokadi hišo. Jelarja ni bilo opoldne domov, le proti večeru že so ga opazili zunaj pri oknu. Strmel je izgubljeno, zmešanih oči, v izbo, ko pa je zagledal ljudi, se je skril za zidom. Zvonilo je Marijo. Tuljaška je utrnila smrdljivko in prižgala sveči, popravila je prt in prilila blagoslovljene vode v leseni krožnik.

Začeli so prihajati večerni gostovalci, prišla so dekleta in prinesla s seboj bršljana, pušpana in rož, da spleto venec umrlemu prijatelju. Prihajali so Francetovi tovariši, vaški mladeniči, da skupaj ž njim povasujejo zadnjo noč. Kmalu se je izba popolnoma napolnila, vse klopi so bile zasedene in celo na peči so sedeli mlajši obiskovalci. Ko so odmolili kot po navadi vse tri dele rožnega venca, so si začeli praviti najprej o rajnem, kako je bil rad vesel, kako je bil prijazen, in mladeniči so pravili, kako so ž njim fantovali.

„Tako je znal lepo zavriskati kot nobeden! Samo glas mu je bil bolj slab.“

„Hitro je moral umreti! Saj še teden dni ni ležal?“ je vprašala Jelarjeva sestra.

„Kje! Samo tri dni!“ je odgovorila Metka.

„S planine so ga prinesli, in ves čas se je zavedel samo enkrat.“

„Ali kosil je, da je šla kosa kot blisk!“ ga je pohvalil sosed.

„Sam je bil na senožeti, bilo je že poldne in solnce je kar žgalo. Ti si ga videl, Andrej?“

Pokimal je z glavo.

„Če bi bili vsi trije kosili, pa bi ne bilo nič. Tako je pa hotel sam vse zmagati.“

Hlapec se je obrnil v steno, si začel skrivaj tretji oči in zelo glasno sopsti.

„Tule na klopi smo mu postlali,“ je pravila Metka. „In kakor smo ga položili, tako je ostal. Zjutraj, v sredo, se je šele osvestil. Okno je bilo odprto, zunaj je pa cvetla lipa, in prav v hišo k njemu je pridišalo.“

„Metka“, me je poklical, „vzdigni me malo in podloži z blazino. In potem je gledal skozi okno dolgo, dolgo; ves čas je gledal na lipo in globoko je dihal. Ko sem prišla spet k njemu, se ni več zavedal, le solze so mu tekle iz oči —“

Dekleta so si brisala oči in Rozalka je žalostno zaihtela.

Nato so si pravili dogodbe o spominih in strahovih, stara predica je povedala tisto o torklji, ki je prišla na kvatarno noč prest na njen kolovrat in ji strgala vso prejo. Stara Meskulja je razkladala s skrivnostnim glasom tisto o bogatem mlinarju, ki je imel dve meri in je ljudem, ki so mu vozili v mlin, vsakipot vzel preveč moke.

„Vidite, potlej je pa umrl, čakajte, spomladi je bilo. In ko so ga že pokopali, je pa enkrat mlinarica ravno kruh pekla. Kar se pripelje rajni mlinar v koleslju na dvorišče. Pride k njej in gre trikrat naokoli po vsej hiši. Vse je pregledal, po shrambah, po kaščah, po kletih. To sem pozabila še povedati, da je bilo pri belem dnevu, ravno enajsto uro. Trikrat gre po vsej hiši, pa nič ne reče in nato skoči nazaj v koleselj in se spet odpelje. Črni konji so ga pa vozili. In to so bili same hudobe.“

Možje so kadili in se glasno odkašljevali, vstajali so zaporedoma in hodili k mizi, kjer je stala velika, zelena steklenica, in vsak si je natočil kozarec žganja.

Dekleta so med tem pletla venec, in ko je pošla govorica, so začele peti, najprej o vicah in zadnji sodbi, a nato so prišle tudi bolj posvetne na vrsto: „Rasti, rasti, rožmarin, ti, deviški lep spomin!“ Rozalka je pela naprej, a nocoj je trepetal njen glas silno otožno in se topil v solzah. Ko je pripela do kitice:

„Kadar jaz umrla bom,
krancelj lep imela bom,
z rožmarina blazega,
z nageljčka rdečega“

jo je premagal jok in morala je nehati. Začele so drugo pesem:

„Pojte, pojte, drobne ptice,
preženite se meglice,
da bo sijalo solnčece
na moje revno srčece.“

A med petjem so se začuli zunaj votli udarci. Vsa hiša je planila pokonci in se zgnetla okoli oken. Zagledali so v mesečini Jelarja s sekiro v roki: Stal je visoko zravnán pri lipi, silno je zamahoval ter sekal deblo. Pri vsakem udarcu je temno zajeknil, kot bi ga gnala neznana moč, da mora nocoj podreti drevo. Tjade je bil prvi pri njem.

„Kaj pa vendar delaš? Zakaj sekaš lipo?“ Hotel ga je prijeti za roko, a v tem je Jelar vnovič zamahnil, da je oni prestrašen odskočil, in med tem so mu drugi kmetje vzeli sekiro iz rok.

„Pustite me! France je umrl, in lipa mora umreti!“

Prijeli so ga in peljali v hišo.

„Pustite me! Zdaj ne more rasti, ko je smrt na Jelarjevini. Jutri pa bo France vstal, in lipa bo vstala in zopet zacvetla. In šli bomo v svate in plesali bomo!“

Gostovalci so ostali pri Francetu vso noč, in bilo jim je tesno. Govorili so molče z mrličem. —

* * *

Drugo jutro takoj po solnčnem vzhodu so se začeli zbirati na Jelarjevini pogrebci. Bilo jih je zelo mnogo, iz bližnjih in daljnih vasi, vsi sorodniki in hišni znanci, ki jim je šla do srca nagla smrt mladeničeva. V hiši je bilo zadnje slovo. Jelar je bil že pokonci, ko se je komaj začelo daniti, in čudo, danes je bil čisto pameten. Nič ni govoril, sedel je kraj odra in ostal tih, dokler niso prinesli krste in položili Franceta vanjo. Takrat se je začel ozirati okoli sebe in mrmral je tiho sam zase. Ko so začeli zabijati pokrov in so zabobneli prvi udarci kladiva, je šinil nenadoma pokonci in se zgrabil za senci.

„U-u, to je muzika!“

Takoj se je zopet pomiril. Ko je v cerkvi zazvonilo, so vzdignili mladeniči, s šopki na prsih, krsto in pogreb se je začel pomikati od hiše. Pred odhodom je stopila k Jelarju Osojnica in mu pravila, naj ostane doma in pospravi po hiši. Odgovoril ji ni nič, samo kimal je z glavo.

Dan je bil lep, nebo posejano z belimi, tenkimi oblački, ki so se svetili kot sneg. Šolnce je še pilo jutranjo roso in vročine ni bilo. Pogrebci so se vili po cesti, bila je dolga vrsta črnih romarjev, in zvonovi so peli.

Jama še ni bila zasuta, a že se je Osojnici in Metki mudilo s pokopališča. Nekaj ju je vleklo domov, kot bi jima skriven glas šepetal, naj se hitro vrmeta. Šli sta nemudoma in bili malo po osmi uri že na Jelarjevini. Stopili sta v hišo, in tu se jima je odprl ta-le prizor:

Jelar je ležal na mrtvaškem odru, s prtom zagrnjen do vratu, in križ je držal med prsti. Glava mu je slonela na visokem vzglavju. Ženski sta strmeli, strop se je zamajal nad njima, zagugala se je vsa hiša, tako sta se prestrašili.

„Zakaj pa ležiš tam?“

Vzdignil je glavo in zablodil z očmi naokrog.

„Jaz sem umrl. France je bil tukaj in me poklical. Pokropite me in krsto mi pomerite, da ne bo prekratka.“

Kmet Jelar je znorel.

V noči.

Vstane v noči moje hrepenenje
kakor plamen silen do nebá,
ko nikjer, nikjer miru ni
sred samotnega srca.

Zagori v samotni, pozni uri
in kipi v neskončnost plamen vroč —
zagori in izgori se
v srcu in iz srca v noč.

Nihče zanj ne ve . . . Le moja misel
na mladost, ki se o polnoči
k meni kakor senca vrača,
gleda plaho mi v oči . . .

Štefan Poljanec.

